

Gotyk - nazwa ta pochodzi od barbarzyńskiego, germańskiego plemienia Gotów, które zniszczyło miasto Rzym w V wieku. Nazwę tę, jako pogardliwą wprowadzili do obiegu włoscy architekci renesansu w XVI w. W architekturze sakralnej gotyk kontynuuje osiągnięcia romanizmu, jednak z wyraźnym ich udoskonaleniem.

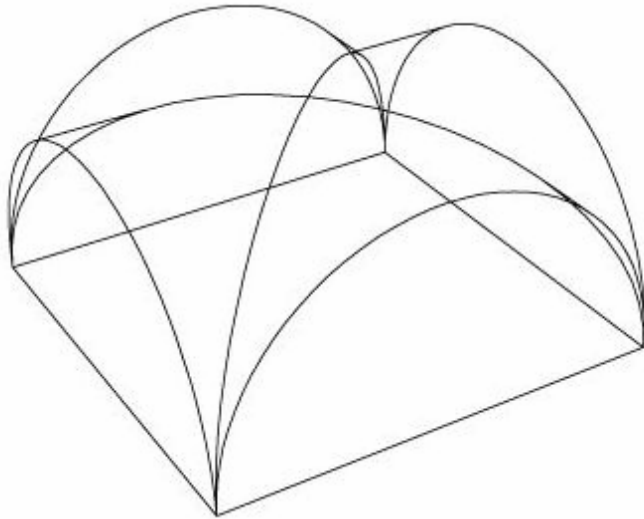
Powszechnie stosowany wcześniej kamień ciosany, teraz używa się na łuki, ościeża, żebra i filary (kolumny), natomiast podstawowy watek ściany wykonuje się z cegły dużej (grubość ok. 10 cm, często z odciskami palców) - generalnie nietynkowanej. Ściany elewacyjne murowano w taki sposób, by ułożyć ornament ze spieku ciemnego koloru np. układ główek.

Budownictwo kościelne było wyrazem gorliwości religijnej oraz rywalizacji ambicjonalnej między miastami. Dominowały formy strzeliste, smukłe - dzięki:

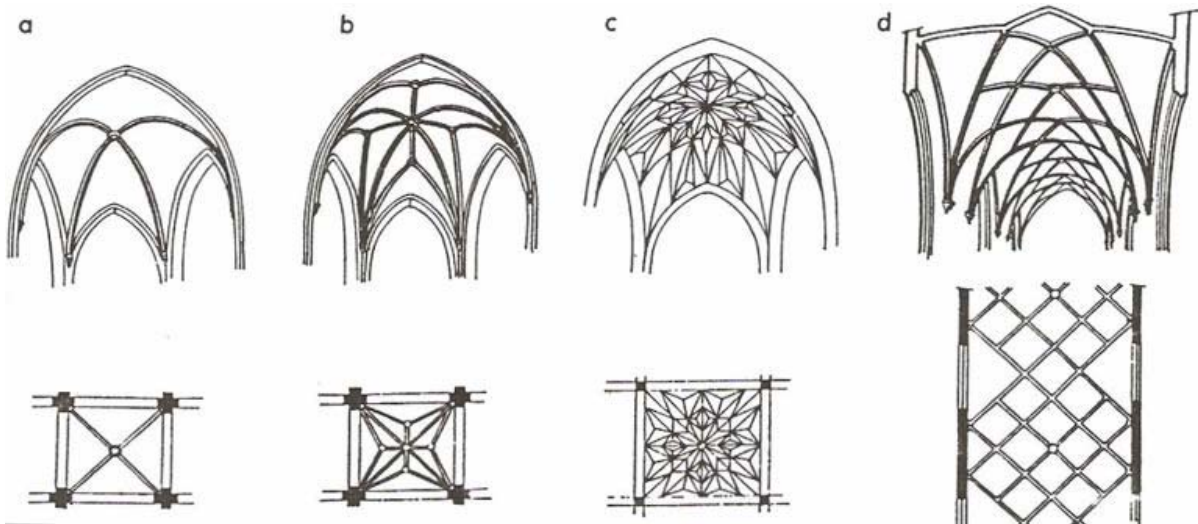
wyodrębnieniu elementów nośnych, tworzących szkielet budynku, udoskonaleniu konstrukcji sklepień (wyniesienie ich ponad półkole, np. w formie ostrokołu), uzyskaniu stateczności bardzo wysokich naw.

Rozwój myśli konstrukcyjnej przyniósł w efekcie odciążenie pól sklepiennych między żebrami ścian oraz między przyporami, co z kolei pozwoliło na zmniejszenie grubości murów oraz powiększenie otworów okiennych. Ostatnie z wymienionych osiągnięć sprawiało, że nawy kościołów gotyckich stały się mniej mroczne od ich odpowiedników romańskich.

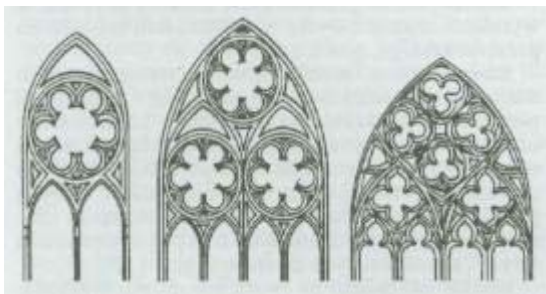
Architektura romańska XVIII – XIII wiek	Architektura gotycka XII – XV wiek
Budowle przysadziste, ciężkie , niskie	Budowle ażurowe, wysmukłe, wysokie, strzeliste
Grube mury	Innowacyjne rozwiązania – łuki podporowe, szkarpy, mur cienki
Sklepienia kolebkowe i krzyżowe	Sklepienia krzyżowo - żebrowe
Niewielkie okna	Duże okna, im więcej tym lepiej
Pełne łuki	Łuki ostre

Sklepienie krzyżowe, powstaje ze skrzyżowania dwóch sklepień kolebkowych

Sklepienia gotyckie (widoki i rzuty w poziomie): a) krzyżowo-żebrowe, b) gwiazdziste, c) kryształowe, d) sieciowe

Maswerki – dekoracje okien

Bazylika Archikatedralna p.w. Św. Jakuba Starszego

www.atrakcje.olsztyn.pl/Koscioly/bazylika-archikatedralna-pw-ws-jakuba-starszego.html

Gotycki, halowy kościół farny średniowiecznego Olsztyna. Konkatedra warmińska, od 1992 r. archikatedra. Główna świątynia rezydującego w Olsztynie arcybiskupa warmińskiego. Podniesiona do godności bazyliki mniejszej w 2004 r.

Historia

Kościół wznoszony od założenia miasta, z końcem XIV w. ukończony korpus świątyni i trzykondygnacyjna wieża. W XVI w. założono sklepienia, w 1596 r. podwyższono wieżę do 7 kondygnacji, nakrywając ją dachem namiotowym z renesansową latarnią. W 1721 r. Piotr Olchowski z Reszła dobudował obie kaplice przywieżowe.

W 1807 r. rosyjscy jeńcy, przyprowadzeni przez wojska napoleońskie i uwięzieni w kościele wzniecali ogień w wyniku czego naruszona została konstrukcja kościoła. W 1819 r. runęło sklepienie nad emporą organową. Kościół od lat nieremontowany i grożący zawaleniem zamknięto w 1864 r. Renowacja pod kierunkiem pruskiego ministra ochrony zabytków Ferdynanda von Quasta w latach 1866-68. Kolejny pożar w 1896 r., spłonął wtedy ołtarz główny. W latach 1898-1900 organistą w kościele był Feliks Nowowiejski, późniejszy kompozytor muzyki do „Roty”. Podczas II wojny światowej kościół uratowany od zagłady przez ks. Jana Hanowskiego, który wymusił na dowództwie radzieckim niepalenie olsztyńskich kościołów. Od 1965 r. świątynia jest grobowcem biskupów warmińskich, pochowani są w katedrze biskupi Tomasz Wilczyński, Józef Drzazga i Jan Obłąk. Podczas pobytu w Olsztynie w dniach 5-6 czerwca 1991 r. papież Jan Paweł II odprawił w katedrze mszę. Archikatedra została podniesiona do godności bazyliki mniejszej przez papieża Jana Pawła II w 2004 r.

W prezbiterium ołtarz główny wykonany w 1896 r. przez firmę Rottermund z Norymbergi, flankowany na filarach przez zachowane z pożaru barokowe figury ŚŚ. Jakuba Starszego i Andrzeja. Pod nimi we wnękach tabernakulum z gotycką kratą i renesansowym malowidłem Chrystusa Boleściwego, po drugiej stronie relikwiarz Św. Wojciecha. Barokowa XVII-wieczna chrzcielnica z czarnego marmuru do prezbiterium przeniesiona została z kaplicy chrzcielnej. W belce tęczowej ponadnaturalnej wielkości krucyfiks, wyrzeźbiony w 1680 r. przez Izaaka Rigę z Królewca. W nawie głównej na filarach neogotyckie figury ŚŚ. Wojciecha, Antoniego Padewskiego, Wincentego, Notburgi, Jana Chrzciciela, Barbary i Walentego oraz ambona z 1913 r. z warsztatu Splietha z Elbląga, ozdobiona rzeźbionymi wizerunkami Chrystusa i czterech ewangelistów. Na emporze odrestaurowane w latach 2006-08 organy Siegfrieda Sauera z Hoexter, W nawie lewej na zakończeniu późnogotycki ołtarz Matki Boskiej Miłosierdzia z XVI w., przy filarach ołtarze Matki Boskiej Ostrobramskiej i Miłosierdzia Bożego. W nawie prawej na zakończeniu renesansowy ołtarz Ukrzyżowania, ponad nim mały prospekt organowy Maxa Terletzkiego z Królewca. Przy filarze ołtarz Św. Józefa, przy ścianie zewnętrznej barokowy XVII-wieczny ołtarz Matki Boskiej Różańcowej. W kaplicach przywieżowych renesansowe świeczniki z głową jelenia i Matki Boskiej z Dzieciątkiem, figura Chrystusa Boleściwego, ołtarz Matki Boskiej Częstochowskiej, tablice pamiątkowe ks. Teodora Benschera i Jana Hanowskiego oraz popiersie biskupa Maksymiliana Kallera. W kruchcie bocznej obraz Św. Florian i kamienna XIV-wieczna kropielnica. Wsporniki sklepień zaprojektowano w formie polichromowanych, brodatych

głów męskich, wykonanych z terakoty. Witraże pochodzą z warsztatu Mieczysława i Karola Paczków z Krakowa, wykonane w latach 1974-76 według projektu Hanny Szczypińskiej z Piastowa.

Opis architektury

Kościół wzniesiony w stylu gotyckim, ceglany na kamiennym podmurowaniu. Bryła świątyni składa się z korpusu, wieży, dwóch kaplic przywieżowych i kruchty bocznej. Korpus przykryty dwuspadowym dachem, od strony prezbiterium dekoracyjny sterczynowy szczyt, od strony wieży półszczyty. Wieża podwyższona w XVI w., zwieńczenie wieży dachem namiotowym z neogotycką latarnią pochodzi z XIX w. Podwyższenie wieży zaakcentowane zostało urwaniem się dekoracyjnych, zielonych, glazurowanych kształtek. Kaplice przywieżowe nakryte dachami pulpitowymi. Kruchta boczna z dachem dwuspadowym dostawiona do lewej nawy bocznej.

Katedra jest trójnawową, sześcioprzęślową, bezchórową halą, bez wyodrębnionego prezbiterium. W nawie głównej sklepienia sieciowe w bocznych kryształowe, w kaplicach przywieżowych kolebkowe z lunetami, w zakrystii krzyżowo-żebrowe z gurtem. Podczas renowacji w XIX w., wymieniono latarnię wieży, wyburzono kruchtę przy prawej nawie bocznej oraz dodane zostały ośmioboczne kolumnienki na skrajach fasady kościoła. Wejście główne pod wieżą, ujęte w ostrołukowy rozglifiony, gotycki portal, zamykane drzwiami z 2001 r. ze scenami z pontyfikatu Jana Pawła II: wybór na papieża 1978, wizyta w Olsztynie 1991, ustanowienie arcybiskupstwa warmińskiego 1992, otwarcie Roku Świętego 2000, w naczółku Św. Jakub Starszy. W płycinach po obu stronach portalu epitafium Jana Pawła II oraz inskrypcja Basilica Minor 2004.

Ciekawostki

W nawie bocznej zachowane są późnogotyckie stalle z nieistniejącego kościoła franciszkańskiego w Braniewie. Zachowało się tylko pięć zaplecków, resztę nieświadomie spaliła gosposia na plebanii Św. Katarzyny w Braniewie, przygotowując obiad dla proboszcza.

Ołtarz Matki Boskiej Ostrobramskiej składa się z obrazu namalowanego w 1947 r. przez Ludomira Ślodzińskiego wmontowanego w gotycką szafę ołtarza Św. Katarzyny Aleksandryjskiej, ufundowanego i konsekrowanego w 1489 r. przez biskupa warmińskiego Łukasza Watzenrodego, wuja Mikołaja Kopernika.

23 lipca 1635 r. kościół odwiedził podczas swojej podróży król Władysław IV, przejeżdżając przez Olsztyn z Dobrego Miasta do Olsztynka.

W ołtarzu w Kaplicy Wieczystej Adoracji figurą Matki Bożej z Dzieciątkiem flankują rzadko spotykani święci: Św. Kanut Duński i Św. Katarzyna Szwedzka.

Oryginalna pokrywa barokowej chrzcielnicy uległa stłuczeniu. Obecnie drewniana XX-wieczna pokrywa imituje dawną marmurową.

Przy wejściu głównym, w licu muru zachowane są liczne okrągłe wgłębienia. Są to pozostałości zwyczaju odpalania ognia w Wielką Sobotę (liturgia światła). Legenda głosi jednak, że są to dziury wiercone przez grzeszników jako pokuta zadana w konfesjonale. Podobno każdy wiercił tym czym grzeszył.

(c) Andrzej Bobrowicz